

Nizami poeziyasında musiqinin vəsfi

İstəkli oxucular! Jurnalın bu sayı ölməz bəstəkarımız Fikrət Əmirovun 100 illik yubileyinə həsr olunub. Fikrət Əmirov yaradılığında klassik poeziya nümunələri mühüm yer tutur. Və klassik poeziyadan da nışarkən söz və fikir səltənətinin sultanı Nizami Gəncəvi yada düşür. Nizamının əsərlərinə görə onun dövrünün musiqi sənətinin müxtə-

lif janrlarını, cəmiyyətin həyatındakı rolunu, şairin özünün musiqiyə olan münasibətini öyrənmək mümkündür. Dahi şairimiz muğam, nəğmə, səs çalarları və çalğı alətlərinin adlarını yalnız qafi yə sözləri kimi deyil, onlardan qəhrəmanlarının və eləcə də onun özünün əqidəsini, fikirlərini, hisslərini, duyğularını, cəmiyyətə olan münasibətini şərh etmək üçün istifadə edib. Həmin nümunələrdən bəzilərini seçib diqqətinizə çatdırırıq.

Nəkisa oxudu cadugar kimi,
«Rəhavi» üstündə köklədi simi.

Bitdi nəkisanın çənglə nəğməsi,
Bərbədin setarı qaldırdı səsi.
Bir məst aşiq kimi saza vurdu əl,
"Uşşaq" pərdəsində oxudu qəzəl.

Dünyanı bürüyüb asiman kimi
Barbəd gətirmişdi təvəna kimi.

Nəğməylə dostlara səfa verirdi,
Xəstə ürəklərə şəfa verirdi.
Qalxıb ucaldıqca udunun səsi,
Hər teli çalırdı Davud nəğməsi.
Zəngülə xoş səslə axıb gədiridi,
Nəfəsi İsa tək can bəxş edirdi.

Qəmi dağıtsan deyər sevincə gülüş qatdı,
Zöhrəni göylər üçün şən çalğıçı yaratdı.

Pərdəsiz köülləri kənardan seç, uzaqlaş!
Sirri olmayan sözü dinləmə heç, uzaqlaş!
...Pərdəlisən, əlini uzatma başqa yerə,
Bu pərdənin dalmada uyma yad ahənglərə.

Eşqsiz bir adam bir neydir – qıncı,
Yüz canı olsa da, ölüdür artıq.

Çalğıcını sazdan ayırdılarsa,
Sən səbr eyləyərək batmadın yasa.
Sənə Barbəd adlı çalan verərlər,
Dönər məclisində şərbətə zəhər.

1141-1209

İpək tel çənglərdə dəstgah çalanlar
Açdılar ürəkdə, könlüdə nə var.
Pəhləvi nəğməsi axıb hər yana
Bir yanğın salmışdı daşın bağına.
Kaman Musa kimi yanır, inləyir,
Çalan xanəndəni durub dinləyir.
Oxuyan bir gözəl qəzəl başladı,
Bu kefi, işrəti çox alqışladı.

Nəğməsiz bir udum badə içməzdi,
Çalğısız, rəqssiz günü keçməzdi.
Nə qədər az vəsə bir oxuyana
Xəzinə verərdi hər bir dastana.

Səsləndi nağara (kus), şeypur
(may) dərinədən,
Sanki yer oynadı göytək yerindən.

Barbəd üçtəllini (seta) çalırdı çox xoş,
Ayıqkən hər kəsi edirdi sərxoş.
Nikisa çəngiylə tufan edirdi,
Ərgənün telini dilləndirirdi.

Barbəd (rud) nəğməsini bitirdi, durdu,
Nikisa mizrabı (çəng) tellərə vurdu.
Həsari adlanan incə pərdədən
Belə bakirələr çıxdı pərdədən.

Bu ömür sür ki, doqquz pərdədə
Sənə aşkar olsun doqquz pərdə də.

Gecələr eşqinə o yanan Şirin,
Nəy və ney əsinə oyanan Şirin.

Müğənni düzəldib saz (rud) pərdəsini,
Hər dəfə qaldırır bir nəğməsini.
Müxtəlif nəğmələr, müxtəlif pərdə
Birləşsə xoş ahəng çıxar bir yerdə.
Dəstə-dəstə durmuş türfə gözəllər,
Dillərdə Nizami yazan qəzəllər.
Bir şirin avazla hey oxuyurlar,
Çəngi yarasına məlhəm qoyurlar.

Sən haman pərdəni axtarsan əgər,
Bil ki, öz pərdən də yadından gəder.
Çalıb oxumaqda Barbəd olsan da,
Pərdəsin bu saza toxunma əsla.

Bir çalğı tutmasa nəğməyə ahəng (rud),
Nəğmə çalınsa da tez kəşif olar.

Dinib danışıqca o qoşa sazlar
Qoşdu simlərdən gözəl avazlar.
Rudla çəng (və rübab) çalsın da iki nəğməkar
Bir qəlbin səsinə (ahəng) verirdi onlar.

Təbil (nağara, kus) nərələri (nay)
gəldikcə bəzən,
Ölünün qəlbi də qopur yerindən.

Neçə birləşirsə bir bəm ilə zil,
Birləşən canımız ayrılan deyil.
Zillə bəm olmasa, çəng çalan bir kəs,
O çəngdən sədalar çıxara bilməz.

Tərtib etdi:
Dilşad TAHİRQIZI